

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

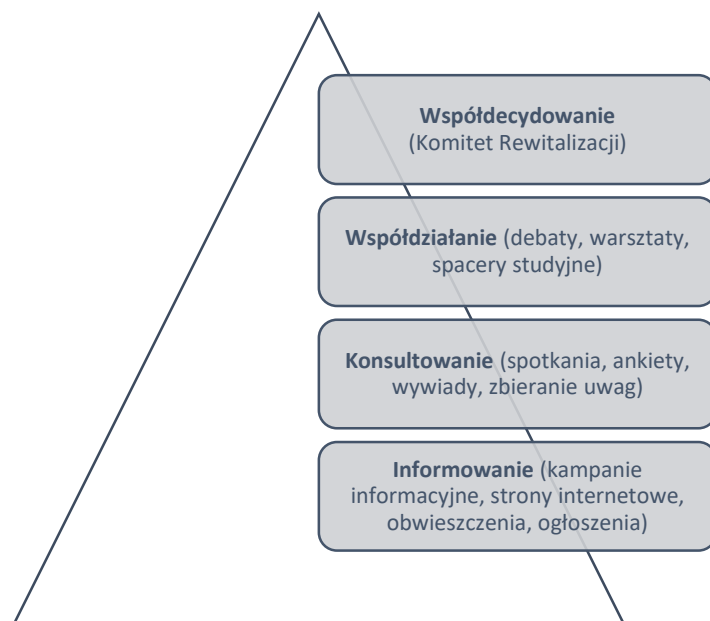
Włączenie społeczności lokalnej w proces rewitalizacji

Rewitalizacja jako proces kompleksowych przemian prowadzonych na określonym obszarze kryzysowym jest rodzajem umowy społecznej, a więc powinna być realizowana w interesie i w ścisłym porozumieniu z interesariuszami. Takie rozumienie procesu znalazło się u podstaw regulacji prawnych, które wyznaczyły ramy rewitalizacji w Polsce. O tym, że ustawodawca przypisał szczególną wagę partycypacji świadczy szczegółowy opis jej roli, miejsca i form zawarty w ustawie o rewitalizacji (ustawa), jak i Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 (Wytyczne), które determinują kształt tworzonych gminnych programów rewitalizacji (GPR) i lokalnych (LPR, PR). U podstaw skutecznej rewitalizacji leży więc zabezpieczenie mechanizmów włączenia interesariuszy zarówno na etapie programowania tego procesu, jak i wdrażania. W przypadku GPR katalog działań partycypacyjnych jest jednak szerszy i bardziej wymagający co do obowiązkowych elementów.

Partycypacja – komu i po co?

Zakrojona na szeroką skalę partycypacja społeczna służy kilku zdefiniowanym celom, z których najważniejsze to informowanie interesariuszy o procesie rewitalizacji, wspieranie dialogu społecznego i integrowanie interesariuszy wokół rewitalizacji, poznanie ich potrzeb i oczekiwań, umożliwienie im aktywnego włączenia się w proces rewitalizacji. Tak zarysowana rola partycypacji odpowiada modelowi wypracowanemu w 1969 roku przez Sherry Arnstein. W ramach stworzonej przez nią „drabiny partycypacji” kolejnymi szczeblami wiodącymi ku coraz dojrzszyim jej formom są: informowanie, konsultowanie, współdziałanie i współdecydowanie. Tylko tak rozumiane włączenie społeczne, obejmujące wszystkie wymienione formy, następujące po sobie w odpowiedniej kolejności, pozwala na osiągnięcie trwałej umowy społecznej pomiędzy interesariuszami rewitalizacji i daje szansę trwałości efektów całego procesu rewitalizacji. Takie podejście pozwala na skuteczne wyprowadzenie obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej, gdyż w konsekwencji inicjuje oddolne procesy rozwojowe, generowane bezpośrednio przez mieszkańców i podmioty prowadzące (lub zamierzające prowadzić) na obszarze rewitalizacji działalność społeczną i gospodarczą.

Grafika 1. Podział form konsultacji społecznych wynikających z ustawy o rewitalizacji wg poziomów drabiny partycypacji.

Źródło: opracowanie własne

Partycypacja w województwie podkarpackim

Do szczególnie ważnych działań partycypacyjnych, które, co ważne, zgodnie z ustawą i Wytycznymi powinny odbywać się na wszystkich etapach procesu rewitalizacji, tj. podczas przygotowania, wdrażania i ewaluacji programu, należą konsultacje społeczne. Ustawa szczegółowo określa ramy czasowe i tryb prowadzenia konsultacji, a także wymienia możliwe jej rodzaje. Należą do nich zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej oraz formy wymagające większej aktywności ze strony interesariuszy, do których zaliczają się spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjne, ankiety, wywiady, wykorzystanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych. W przypadku GPR twórcy programu obligatoryjnie muszą wykorzystać co najmniej dwie formy „aktywne”.

Na podstawie danych GUS podsumowujących aktywność gmin w obszarze partycypacji można stwierdzić, że w województwie podkarpackim konsultacje jako forma partycypacji społecznej występowały zarówno na etapie przygotowania, jak i prowadzenia rewitalizacji. W tabeli poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby przeprowadzonych konsultacji w gminach woj. podkarpackiego w latach 2016-2018, na które przypada okres programowania rewitalizacji.

Tabela 1. Włączenie społeczne za pomocą konsultacji w proces rewitalizacji w gminach województwa podkarpackiego

Typ gminy	Liczba przeprowadzonych procesów konsultacji społecznych dotyczących rewitalizacji w woj. podkarpackim					
	przed przyjęciem przez radę gminy programu rewitalizacji			w trakcie realizacji programu rewitalizacji		
	do 2016 r.	w 2017 r.	w 2018 r.	do 2016 r.	w 2017 r.	w 2018 r.
Woj. podkarpackie, w tym:	66	225	31	7	49	100
- Gminy miejskie	13	24	-	-	2	25
- Miasta na prawach powiatu	4	10	-	-	3	5
- Gminy miejsko-wiejskie	25	61	19	2	12	29
- Gminy wiejskie	24	130	12	5	32	41

Źródło: oprac. własne na podstawie „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin”, GUS, 2017, 2018 r.

Z tabeli wynika, iż konsultacje społeczne prowadzone przed przyjęciem przez radę gminy programu rewitalizacji prowadzone były najbardziej intensywnie w 2017 r. Natomiast zwraca uwagę

systematyczny wzrost procesów konsultacyjnych realizowanych w trakcie wdrażania programów (z 7 w 2016 r. do 100 w 2018 r.), co oznacza iż procesy rewitalizacji w gminach woj. podkarpackiego są na bieżąco dostosowywane do pojawiających się uwarunkowań.

Tabela 2. Zastosowane formy włączenia w procesie konsultacji społecznych towarzyszących rewitalizacji w gminach województwa podkarpackiego

Zastosowane formy konsultacji	do 2016 r.	w 2017 r.	w 2018 r.	łącznie
Woj. podkarpackie, w tym:	94	293	182	569
- Sesje zbierania uwag w formie papierowej lub elektronicznej	18	48	40	106
- Spotkania	18	53	39	110
- Debaty	3	15	12	30
- Warsztaty	12	29	14	55
- Spacerystudyjne	5	17	6	28
- Sesje zbierania ankiet	14	49	27	90
- Sesje wywiadów	2	11	6	19
- Dyskusje z grupami przedstawicielskimi	12	37	15	64
- Zbieranie uwag ustnych	10	34	23	67

Źródło: oprac. własne na podstawie „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin”, GUS, 2017, 2018 r.

Najbardziej popularną formą konsultacji w gminach woj. podkarpackiego w latach 2016-2018 były spotkania, których łączny udział w strukturze wszystkich form partycypacyjnych, zrealizowanych w badanym okresie wyniósł 19,3%. Pod względem popularności w dalszej kolejności znalazły się sesje zbierania uwag w formie papierowej lub elektronicznej (18,6%), ankiety (15,8%) oraz dyskusje z grupami przedstawicielskimi i zbieranie uwag ustnych (każde po 11%). Najmniejsze zainteresowanie odnotowano natomiast spacerami studyjnymi i wywiadami.

W konsultacjach w 2018 r. wzięło około 7369 osób i zgłoszono 499 uwag, z czego aż 299 zostało w całości lub częściowo uwzględnionych. Tak duża liczba konsultacji i uczestników świadczy o upowszechnieniu idei włączenia społecznego w proces rewitalizacji gmin województwa. Z kolei wysoki stopień uwzględnienia uwag daje gwarancję na dużą spójność procesu rewitalizacji, pozwala bowiem unikać działań mijających się z oczekiwaniami i potrzebami lokalnej społeczności.

Drugą formą włączenia społecznego, wymienioną w ustawie, jest aktywny udział interesariuszy w pracach Komitetu Rewitalizacji (KR). Komitet, będący ciałem doradczo-opiniotwórczym, stanowi forum współpracy i dialogu możliwie szerokiego grona interesariuszy z organami gminy. Jest elementem obowiązkowym GPR, ale bywa też powoływany w przypadku LPR, jak to często dzieje się w gminach województwa podkarpackiego. W 2018 r. na 98 uchwalonych programów rewitalizacji 17 z nich to GPR, w których zgodnie z ustawą powołano KR. Z raportu GUS wynika jednak, iż komitety działają też w 60 gminach, które mają LPR. Tak więc ta dojrzała forma partycypacji jest obecna aż w 86,5% gmin prowadzących działania rewitalizacyjne na Podkarpaciu.

Dobra praktyka

Na tle gmin województwa wyróżnia się Stalowa Wola, w której partycypacja stała się wiodącym elementem całego procesu rewitalizacji, realizowanym m.in. przy wsparciu PO Pomoc Techniczna 2014-2020 w ramach ogólnopolskiego konkursu dotacji „Modelowa rewitalizacja miast”. Gmina założyła wdrożenie partycypacyjnego modelu współpracy ze społecznością lokalną, której celem jest zwiększenie poziomu aktywności i zaangażowania mieszkańców. Oprócz licznych konsultacji

społecznych stworzono Miejsca Aktywności Lokalnej prowadzone przez lokalne organizacje pozarządowe. Przy zaangażowaniu mieszkańców przygotowano program rewitalizacji oraz koncepcje zagospodarowania dwóch najistotniejszych w mieście przestrzeni publicznych – rynku w Rozwadowie oraz Placu Piłsudskiego na Osiedlu Fabrycznym. Powołano lokalne zespoły ds. rewitalizacji, pełniące rolę Komitetów Rewitalizacji, które uczestniczą nie tylko we wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych, ale i w monitorowaniu efektów procesu rewitalizacji. Więcej informacji o projekcie znajduje się pod linkiem <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/rewitalizacja/modelowa-rewitalizacja/stalowa-wola/>

Włączanie społeczności lokalnej w proces partycypacji może wydawać się zadaniem wymagającym czasu i zachodu. Jednak bez partycypacji społecznej, w różnych jej formach, w tym szczególnie w jej dojrzałych przejawach, nie będzie udanej, a więc zgodnej z potrzebami, skutecznej i trwałej rewitalizacji. Przytoczone z województwa podkarpackiego dane zdają się świadczyć, że gminy realizujące programy rewitalizacji zdają sobie z tego sprawę, a wręcz wyróżniają się pod tym względem na tle kraju.

Autor: Edyta Tomczyk

Centrum Doradztwa Rewitalizacyjnego
Instytutu Rozwoju Miast i Regionów

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3481-856X>